

uniji, te komentira rezultate empirijskih istraživanja o utjecaju opozreivanja na ponudu rada i potražnju za radom.

U četvrtome dijelu priručnika autori priložavaju bave se evaluacijom institucija i politike zapošljavanja na europskoj razini. Tako Robert M. Lindley razmatra Europski socijalni fond kao instrument za rješavanje problema tržišta rada i za poticanje zapošljavanja. Autor prikazuje njegov razvoj, te analizira istraživačka iskustva i postupke koji bi se mogli iskoristiti u evaluaciji njegova djelovanja.

Jacqueline O'Reilly, Bernd Reissert i Volker Eichner opisuju europsku regulaciju socijalnog osiguranja, radnoga vremena, radničke participacije, te zdravstvenih i sigurnosnih uvjeta rada. Autori naročito istražuju u kojoj se mjeri vrši harmonizacija takve regulacije unutar Europske unije.

U posljednjemu prilogu Peter Auer i Thomas Kruppe prikazuju razvoj i svojstva sustava promatranja politike zapošljavanja u zemljama članicama Europske unije. Na temelju dosadašnjih iskustava, autori iznose preporuke za njihovo daljnje unapređivanje.

Predstavljeni je zbornik, dakle, bogat izvor informacija o teorijskim raspravama i empirijskim istraživanjima o tržištu rada, te sadržaju i evaluaciji politike zapošljavanja u zapadnim zemljama.

Darko Oračić

JOURNAL OF EUROPEAN SOCIAL POLICY

God. 7, 1997.

U sedmome godištu izlaženja ovoga zapaženog časopisa posebice valja zapaziti nastojanje da se pojedina područja socijalne politike proučavaju u komparativnoj perspektivi. Ovo nastojanje nema, samo, izvorište u plodnosti komparativnoga pristupa, već i u europskim društvenim procesima koji na dnevni red postavljaju pitanje konvergencije različitih modela socijalne države. Time i diskusija o ishodišti-

ma, bitnim karakteristikama i razvojnim potencijalima pojedinih modela dobiva kvalitativno novo značenje.

Tri glavna teksta prvoga broja, prošle godine, u potpunosti potvrđuju netom izrečenu opasku. Tekst J. C. Raya *The role of demographic and economic characteristics of twelve member states of the European Union in the diversity of state support for families* pokazuje važnost i demografskih i gospodarskih čimbenika te se pita u kojoj će mjeri gospodarska konvergencija uvjetovati usklađivanje državne uloge u obiteljskoj politici. Da bi identificirao komponente obiteljske politike, autor faktorskom analizom utvrđuje važnost sljedećih čimbenika: razina BDP, stopa zaposlenosti žena, stopa zaposlenosti žena u punom radnom vremenu, radni tjedan žena, postotak populacije ispod 16 godina, postotak djece do školske dobi, postotak jednoroditeljskih obitelji, distribucija dohotka i sl. Iako ova analiza pomaže razjašnjavanju različitih politika europskih zemalja autor, ipak, priznaje da rad ne objašnjava različite tradicije niti ponderira njihovu društvenu ukorijenjenost.

Sličnu temu razrađuje i rad J. Gornicka, M. Meyersa i K. Rossa *Supporting the employment of mothers: policy variation across fourteen welfare states*. On je nešto određeniji u identifikaciji razlika između obiteljskih politika pojedinih zemalja. To se čini, ponajprije, usporedbom triju područja - porodni dopust, organizirana briga o djeci i školski raspored - a, potom, raščlambom mjera koje streme potpori zaposlenosti majke. Tek je kombinacijom ovih čimbenika moguće razumjeti razliku u zaposlenosti žena u pojedinim zemljama. U Finskoj, Švedskoj i Francuskoj stopa zaposlenosti žena najviše se približava onoj muškaraca: njihova participacija umjereno raste i pada s dobi. Suprotno tome, u Njemačkoj i Nizozemskoj stopa participacije žena je visoka u dvadesetim godinama, a potom konstantno opada. Australija i Velika Britanija najrječitiji su primjeri trećeg slučaja gdje je stopa zaposlenosti žena visoka, zatim opada u kasnim dvadesetima da bi, potom, ponovno narasla. No, razlika ima još te se zemlje sličnih modelskih karakteristika mogu razlikovati po tome kako rješavaju pitanje organizirane brige o djeci. U kasnim 80-ima, sveobuhvatnim opsegom mjera za djecu do školske dobi, izdvajaju se Belgija, Danska, Finska, Francuska i Švedska. Drugu grupu čine

Njemačka i Nizozemska, a treću zemlje engleskoga govornog područja. Norveška se, začudno, izdvaja iz skupine skandinavskih zemalja, dok kod Italije zapanjuje jaz između umjerenih porodnih prava i relativno dobre brige o djeci nakon tri godine, nasuprot potpunom odsustvu programa za razdoblje od završetka porodnog dopusta do tri godine djetetova života. Ova studija, također, vrlo dobro pokazuje važnost novčanih transfera u redukciji siromaštva djece: ilustrativna je usporedba Danske i Švedske (3% siromašne djece), Francuske (7%), potom Italije i Velike Britanije (10%), Australije i Kanade (14%) te SAD (22%). Autori, konačno, potcrtavaju svoje zaključke čija se dalekosežnost može potvrditi samo daljnjim istraživanjima. Oni, naime, pokazuju da se Esping-Andersenova shema socijalnih režima u obiteljskoj politici pokazuje nedostatnom. Norveška se, primjerice, razlikuje od ostalih država socijaldemokratskog socijalnog režima (Danska, Finska, Švedska). Francuska i Njemačka, kao baštinice istoga konzervativnog modela, pokazuju vrlo malo sličnosti u državnoj politici spram obitelji, dok se Kanada lagano udaljuje od ostalih država liberalnog modela (Australija, Velika Britanija, SAD).

Nužnost diferenciranijeg pristupa u analizi socijalnih modela argumentira i treći tekst ovoga broja *Social Assistance in OECD countries*, autora I. Gougha, J. Bradshawa, J. Ditcha, T. Eardleya i P. Whiteforda. Nakon proučavanja opsega, programske strukture i "širokogrudnosti" socijalnih potpora, oni dolaze do zaključka o mogućem diferenciranju 8 tipova režima: selektivni socijalni sustav (Australija i Novi Zeland), javna državna potpora (SAD), socijalna država s integriranom sigurnosnom mrežom (Britanija, Irska, Kanada), dualna socijalna potpora (Njemačka, Francuska, Belgija i Luksemburg), građansko-zasnovana, ali rezidualna potpora (skandinavske zemlje - isključujući Norvešku - i Nizozemska), rudimentarna potpora (južna Europa i Turska), decentralizirana diskrecijska potpora (Norveška, Austrija i Švicarska) te centralizirana diskrecijska potpora (Japan). Vrijedi zabilježiti i dio rasprave o odnosu programa socijalnih potpora i rastuće nezaposlenosti (središnje je pitanje u kojoj mjeri socijalni programi demotiviraju potencijalne tražitelje posla) gdje je, ponovno, moguće uočiti različite modelske pristupe.

Prvi rad u broju 2 jedan je od rjedih koji fokusira probleme bivših komunističkih zemalja, a njegova tema zasigurno plijeni posebnu pozornost hrvatskih čitatelja: *The influence of the Catholic hierarchy in Poland, 1989-96*, autora F. Millarda. Ovaj je tekst zanimljiv, stoga, što fokusira značenje jedne društvene institucije koja itekako utječe na cjelokupni društveno-socijalni krajobraz određene zemlje te, time, akcentira nužnost istraživanja različitih društvenih procesa koji oblikuju određenu socijalnu politiku. Autor, ponajprije, analizira poteškoće adaptacije Katoličke crkve u Poljskoj na nove društvene prilike koje, među ostalim, posebno dramatično na dnevni red postavljaju upravo socijalna pitanja. Crkva je, nasuprot tome, bila više zaokupljena sobom i institucionalnom pozicijom, o čemu najbolje govore i poteškoće oko sklapanja konkordata sa Svetom Stolicom. Autor daje vrlo iscrpnu analizu društvenog utjecaja Katoličke crkve na nekoliko područja: vjeronauk u javnim školama, pitanje abortusa, kršćanske vrijednosti u radio i TV-programima te prezentira neke podatke koji ukazuju na potencijalno smanjenje društvenog utjecaja Crkve. Ipak, priznaje se na kraju, Crkva ostaje do daljnega najvažnijim društvenim i političkim čimbenikom te će njen budući društveni status ovisiti i o tome kako će artikulirati neka najbitnija socijalna pitanja. Bez ikakvih ambicija da se podrobnije procjenjuje ovaj rad valja, ipak, zamijetiti da metodologijska korektnost nalaže da se vrlo točna opća ocjena o poteškoćama adaptacije ne može argumentirati gotovo isključivo vrijednosnom procjenom crkvenoga stava spram nekih moralnih pitanja, kao što je abortus. Neće biti naodmet dopisati i događaj koji se desio nakon pisanja i objave teksta, jer on relativizira autorovu bitnu primjedb u crkvenoj nezainteresiranosti za pitanja i probleme poljske integracije u Europu. Delegacija poljskog episkopata posjetila je sjedište EU početkom prosinca 1997. godine, pokazala veliko zanimanje za kalendar poljskog približavanja Europskoj Uniji te javno deklarirala potporu Katoličke crkve europeizaciji Poljske, ali i želju da u tome aktivno sudjeluje. Da li taj vrlo značajan gest označava i početak ozbiljnije artikulacije pristupa društvu na tragu učenja Drugoga vaticanskog sabora, ostaje da se vidi.

U aktualnim hrvatskim raspravama o poticanju zapošljavanja koristan može biti i tekst C. Headya, pod naslovom *Labour market transition and social exclusion*. Ovdje se osnažuje

sveza između nezaposlenosti, siromaštva i socijalne isključivosti te se još jednom pokazuje kako je pitanje rada i zaposlenosti središnje pitanje socijalne politike. Autorov dinamičan pristup, kojim on nastoji pokazati dinamičnu svezu ulaska i izlaska iz zaposlenosti s ulaskom i izlaskom iz siromaštva, možda nije donio neke spektakularne rezultate, ali je ukazao i na neke varijable koje pospješuju izlazak iz stanja siromaštva i preveniraju cementirajuće stanje socijalne isključivosti: više obrazovanje, život u braku, vlasništvo kuće ili stana, viši socijalni status oca i sl.

U ovome broju objavljena su još dva zanimljiva rada: *Mainstream pattern, deviant cases: the New Zealand and Danish pension system in an international context* (E. Overbye) i *Welfare states under pressure: cash benefits in European welfare states over the last ten years* (M. Daly).

Broj 3 započinje tekstem G. Esping-Andersena (*Hybrid or unique? The Japanese welfare states between Europe and America*) u kome ovaj, zasigurno najglasovitiji svjetski teoretičar komparativne socijalne politike, nastoji osporiti kritike koje tvrde da njegovu klasifikaciju triju dominantnih modela socijalne države valja proširiti (posebice, južnoeuropskim i azijskim modelom). Prezentirana analiza želi pokazati (ovdje na primjeru Japana) da tome nije tako te da je japanski socijalni sustav više hibridan nego originalan (on kombinira bitne sastavnice liberalno-rezidualnoga i konzervativno-korporativnoga modela). Upravo je zato, smatra Esping-Andersen, on još uvijek u procesu evolucije, a pomanjkanje izvorne društvene ukorijenjenosti uvjetuje njegovu izrazitu ranjivost i izrazitije pomake posljednjega desetljeća. Iako se teza o društvenoj neukorijenjenosti japanskoga socijalnog modela ne argumentira odviše, autor zaključuje rad konstatacijom o nemogućnosti davanja konačnog odgovora o modelskim karakteristikama japanske socijalne države.

Slijede tekstovi M. Upchurcha *'Social partnerships', the market and trade-union involvement in training: Britain and Germany compared*, S. P. Osbornea i A. Kaposvari *Towards a civil society? Exploring its meanings in the context of post-communist Hungary*, M. Cousins *Ireland's place in the worlds of welfare capitalism* te L. Luckhaus i S. Ward *Equal pension rights for men and women: a realistic perspective*.

Studija o razvoju civilnoga društva u Mađarskoj također može izazvati veliku pozornost hrvatskih čitatelja. Nakon teorijskoga uvoda, autori prezentiraju istraživanje: studija slučaja četiri različite nevladine organizacije. One se međusobno razlikuju po većini parametra, od načina financiranja do područja aktivnosti i pogleda na društvo i državu. Autori pokazuju nezamjenjivu ulogu nevladinih organizacija u kreaciji civilnoga društva u Mađarskoj, ali i različitu dinamiku odnosa civilnoga društva i države. Vrijedi zabilježiti njihovu primjedbenu o različitoj situaciji u zapadnim i postkomunističkim zemljama, što ograničava vrijednost modelskoga prenošenja zapadnih iskustava. Naime, dok su u tržišnim ekonomijama takve organizacije nastale kao rezultat egzistencije civilnoga društva, u tranzicijskim ekonomijama su one nužna pretpostavka razvoju civilnoga društva. Moramo primijetiti da se postavlja pitanje da li bi povijesna istraživanja potvrdila takvu tvrdnju, ali to ne umanjuje značenje primjedbe o sadašnjim različitim društvenim okolnostima, kao što ni ta posljednja primjedba ne umanjuje značenje zapadne podrške razvoju civilnoga društva u postkomunističkim društvima. Istraživačima i praktičarima civilnoga društva zanimljivo će biti i fokusiranje središnjega paradoksa koji govori o tome da, na jednoj strani, civilno društvo zahtijeva neovisnost od države da bi zaista bilo civilno društvo dok, s druge strane, civilno društvo treba državu koja će osigurati nužan institucionalni okvir njegove egzistencije.

Aktualizacija posebnih slučajeva koji se sa svim ne uklapaju u modele socijalne države zanimljiva je, ne zato da bi potpuno osporila vrijednost utvrđenih modela već, prvenstveno stoga, što ukazuje na različite društveno-povijesne čimbenike koji utječu na razvoj određenoga tipa socijalne politike. Opisujući slučaj Irske M. Cousins posize za teorijom ovisnosti koja fokusira razvojni odnos centra i periferije te teorijom svjetskoga sustava koja formulira i koncept polu-periferne zemlje koja se kreće od periferije k centru i obrnuto. Razvoj irskoga tipa socijalne države ukazuje na bitnu važnost sljedećih činjenica: irski kolonijalni i post-kolonijalni status, važnost poljoprivrede, status ovisne periferne zemlje, uloga države te uloga katolicizma. Bez proučavanja uloge i društvenog utjecaja Katoličke crkve ne mogu se uopće razumjeti pojedina područja socijalne politike

u Irskoj, a takav utjecaj proizlazi upravo iz povijesne uloge Katoličke crkve, koja je bitno različita od uloge iste crkve u drugim zapadnim zemljama. Autor, također, uspoređuje Irsku sa socijalnim karakteristikama južnoeuropskih zemalja, prema Ferrerinom opisu, objavljenom u broju 1/1996. ovoga časopisa.

U posljednjem broju *Journala* u 1997. godini bilježimo tri glavna teksta: *Welfare state regimes and child poverty in the UK and Hungary* (S. Jarvis i G. Redmond), *Workforce heterogeneity and unemployment benefits: the need for policy reassessment in the European Union* (D. Grimshaw i J. Rubery), *Towards a National Health Service in Spain: the search for equity and efficiency* (A. M. Guillén i L. Cabiedes).

Prvi rad zaslužuje epitet izvrsne i nadaleko korisne analize koja pokazuje moguće posljedice aktualnih socijalnih reformi u postkomunističkim zemljama. Usporedba s Velikom Britanijom ima i svoje dublje značenje, jer se radi o zemlji koja je posljednjih dvadesetak godina učinila najveći pomak k američkom tipu liberalnog modela. Oba slučaja rezultiraju povećanim siromaštvom, ovdje ilustrirano primjerom siromaštva djece. U Mađarskoj je, naime, 1995. poduzeta reforma koja je uvela dohodovno testiranje novčanih davanja za obiteljske doplatke i porodni dopust. Time je učinjen pomak k modelu muškog hranitelja, ali usporedba pokazuje da taj model teško može funkcionirati u Mađarskoj na sadašnjem stupnju razvoja: ako u britanskoj obitelji zaraduje samo muškarac tada je njemu dovoljno 40% prosječne zarade da bi izbjegao riziku siromaštva, dok je Mađaru za izbjegavanje toga rizika potrebno čak 90% prosječne zarade! Paradoks je tim veći ako se zna da se, poradi gospodarskih teškoća i održivosti socijalnih programa, većina zapadnih zemalja kontinentalne Europe, doduše nejedakim tempom, kreće k modelu dualne bračne zaposlenosti. Stoga se aktualna reforma može ocijeniti regresivnom, jer dovodi u pitanje postojeći model zaposlenosti obaju bračnih partnera. Realno je očekivati povećanje siromaštva djeca zbog smanjene razine univerzalnih potpora, reducirane participacije žena na tržištu rada i promjene u distribuciji zaposlenosti u društvu.

Spomenimo, napokon, i rad koji fokusira problem naknada za nezaposlenost. Problem je u tome što one, rigidnim formalnim zahtjevima, ne prate promjene na tržištu rada koje

idu u smjeru slabo plaćenog, povremenog i atipičnog zapošljavanja. I zaposlenost i nezaposlenost postaju izrazito heterogene pojave (a te promjene osobito pogodaju žene i mlade) te se neprimjerenim sustavom osiguranja protiv nezaposlenosti više može utjecati na pojavu socijalne isključenosti i time produciranoga stanja demotiviranosti za rad, no što bi eventualna "velikodušnost" naknada za nezaposlenost demotivirala tražitelje posla, zaključuju Grimshaw i Rubery.

Potencijalnim čitateljima ovoga časopisa skrećemo pozornost i na izrazito informativan *European Briefing* u svakome broju, koji ne pruža samo iscrpne obavijesti o razvoju i problemima socijalne Europe, već predstavlja i neiscrpno vrelo mogućih rješenja i putokaza u razvoju socijalne Hrvatske. U svakome broju časopisa moguće je naći i nekoliko prikaza novih knjiga iz ovoga područja.

Siniša Zrinščak

REVUE INTERNATIONALE DE SÉCURITÉ SOCIALE

Godište 1997.

Ovaj časopis izdaje Međunarodna asocijacija za socijalnu sigurnost (AISS), a tiska se na engleskom, francuskom, njemačkom i španjolskom jeziku. Časopis je počeo izlaziti 1948. godine pa je prošle godine objavljen njegov pedeseti volumen, što je svakako značajan jubilej. Podsjećajući na taj jubilej u uvodniku u posljednjem broju iz prošle godine Uredništvo najavljuje svoje proširenje te inauguraciju Odbora orijentacije (Comité d'orientation) sastavljenog od "nezavisnih stručnjaka iz cijelog svijeta s velikom reputacijom u području socijalne sigurnosti i socijalne politike, koji će biti jamstvo održanja kvalitete *Revije* i njene uloge tribine otvorene svima onima koji se zanimaju za pitanja socijalne sigurnosti u cijelom svijetu". U narednom polstoljeću *Revija*, dakle, najavljuje širenje kruga suradnika i podizanje kvalitete priloga.

Ovdje treba dodati da AISS pored *Revije* izdaje i bilten pod naslovom *Socijalne tendencije* (Tendences sociales) u kojem donosi informacije o promjenama u socijalnim zakonima pojedinih zemalja iz cijelog svijeta. Zanimljivo je napomenuti da je prije nekoliko mjeseci u